

Euroopa valdkondlik sotsiaaldialoog: faktid ja arvud

Sissejuhatus

Euroopa sotsiaaldialoog on protsess, mis hõlmab arutelusid, konsultatsioone, läbirääkimisi ja ühismeetmeid tööturu mõlemat poolt – tööandjaid ja töötajaid – esindavate organisatsioonidega.

Euroopa valdkondlik sotsiaaldialoog on oluline ja vajalik panus ELi institutsioonilisse raamistikku. See vormistati ametlikult 1998. aastal, kui Euroopa Komisjon moodustas esimesed valdkondlikud dialoogikomiteed, et edendada dialoogi eri sektorite sotsiaalpartnerite vahel Euroopa tasandil (komisjoni otsus 98/500/EÜ). Euroopa valdkondliku sotsiaaldialoogi komiteed ühendavad ELi 28 liikmesriigi sotsiaalpartnereid – ametiühingute ja tööandjate organisatsioonide esindajaid –, et nad saaksid osaleda dialoogis sektori nimel. Euroopa valdkondliku sotsiaaldialoogi komiteedel võib olla oluline roll ELi tööõiguse mõjutamisel, kujundamisel ja rakendamisel. Nende positiivset mõju väärtustavad nii ametiühingud kui ka tööandjate organisatsioonid.

Teatud arvu iga sektori Euroopa tasandi ametiühinguorganisatsioone ja Euroopa tööandjate organisatsioone peetakse sektori töötajaid ja ettevõtjaid esindavaks. Need ELi sotsiaalpartnerid võivad kohtuda ka oma Euroopa valdkondliku sotsiaaldialoogi komitee raames, et arutada probleeme ja esitada ühisarvamusi või sõlmida kokkuleppeid.

Euroopas on 43 valdkondliku sotsiaaldialoogi komiteed, mis kokku esindavad hinnanguliselt üle 80% ELi tööjõust.

Põhijäreldused

- **Valdkondade mitmekesisus.** Sotsiaalpartnerite esindatavate töötajate osa, sektori ettevõtete liigid ja suurused ning tehnikauuenduste ja valdkondliku poliitika mõju oleneb sektorist. Sektorid võivad ka aja jooksul muutuda. Kõiki neid aspekte arvestatakse sektorite võrdlemisel ja valdkondlike sotsiaalpartnerite esindavuse hindamisel.
- **Sotsiaalpartnerite organisatsioonid.** Sektorite sotsiaalpartnerite olukord on enamikus liikmesriikides väga varieeruv. Keskmiselt on riigi tasandil rohkem valdkondlike ametiühinguid kui tööandjate organisatsioone, kuid ELi tasandil on olukord vastupidi. Need keskmised näitajad ei kajasta siiski liikmesriikide ja sektorite mitmekesisust.
- **Esindavus.** Keskmiselt on valdkondlike ametiühingute osakaal Euroopa valdkondliku sotsiaaldialoogi komiteedes suurem kui valdkondlike tööandjaorganisatsioonide osakaal. Kuigi see arvutus annab igale ametiühingule või tööandjate organisatsioonile paratamatult võrdse kaalu, tuleb märkida, et liikmesuse, organisatsioonilise tiheduse, kollektiivläbirääkimistes osalemise ja esindavuse valdkonnas esineb olulisi erinevusi.

Eurofoundi analüüsist nähtub, et esindavuse käsitlemiseks kontekstis saab teha tõesemaid arvutusi, kui vaadata nende liikmesriikide arvu, kus on olemas Euroopa valdkondliku sotsiaaldialoogi komitee tegevuses osalevate sotsiaalpartneritega seotud liikmesorganisatsioon, ja nende organisatsioonide suhtelist esindavust, kes on igas riigis esindatud ELi tasandil.

Euroopa valdkondlike sotsiaalpartnerite esindavus

Esindavus on kriteerium, millega Euroopa Komisjon tuvastab tööturu osapooled, kellega ta peab konsulteerima ja kes võivad algatada sotsiaaldialoogi ning sõlmida ja rakendada kokkuleppeid (Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklid 154 ja 155) – Eurofoundi töösuhete sõnastik.

Et organisatsiooni tunnustataks Euroopa sotsiaaldialoogi partnerina, peab see olema organiseerunud ELi tasandil, esindama konkreetseid sektoreid või ametialasid ning suutma osaleda konsultatsioonides ja kokkulepete läbirääkimistel. Tingimustele vastavad sotsiaalpartnerid võivad ühiselt taotleda Euroopa valdkondliku sotsiaaldialoogi komitee moodustamist ning pärast sellise komitee moodustamist on komiteel õigus saada komisjonilt toetust. Sotsiaalpartnerite esindavuse hindamise kriteeriumid määratleti komisjoni 1998. aasta otsuses sotsiaalpartneritevahelise dialoogi edendamise kohta Euroopa tasandil (otsus 98/500/EÜ).

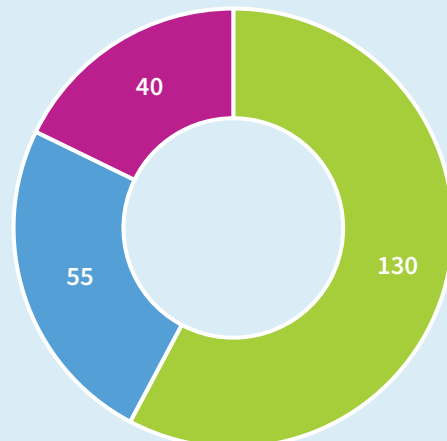
Komisjon tegi 2006. aastal Eurofoundile ülesandeks teha korralisi uuringuid, et analüüsida ELi tasandi valdkondlike organisatsioonide esindavust ja omadusi. Eurofound on teinud ja avaldanud esindavusuuringud kõigi sektorite kohta peale ühe – profijalgball¹. Uuringute eesmärk on anda Euroopa valdkondliku sotsiaaldialoogi komiteede loomiseks ja toimimiseks vajalikku teavet. Sektorites aja jooksul toimuvate muudatuste kajastamiseks kordab Eurofound kõiki uuringuid iga seitsme kuni kaheksa aasta tagant. Eurofoundi esindavusuuringute tulemused ja nende horisontaalne võrdlev analüüs annavad kasulikku teavet ELi poliitika edasiseks kujundamiseks Euroopa valdkondliku sotsiaaldialoogi komiteede valdkonnas eelolevatel aastatel (Eurofound, 2016).

Euroopa Komisjoni talituste 2010. aasta töödokumendis Euroopa valdkondliku sotsiaaldialoogi toimimise ja võimaluste kohta (SEK(2010) 964 (lõplik)) selgitati komisjoni 1998. aasta otsust (Euroopa Komisjon).

Euroopas tegutseb praegu 43 valdkondliku sotsiaaldialoogi komiteed, mis hõlmavad selliseid olulisi sektoreid nagu transport, energeetika, põllumajandus, ehitus, kaubandus, kalandus, avalikud teenused, metallitööstus, laevatehased ja haridus. Hinnanguliselt esindavad need komiteed kokku 185 miljonit töötajat ehk üle 80% ELi tööjõust (Eurofound, 2019). Euroopas on kaheksa Euroopa tasandi valdkondliku sotsiaaldialoogi komiteed, millest igaüks esindab enam kui 10 miljonit töötajat (ja kõik koos 130 miljonit töötajat ehk 58% ELi tööjõust) (joonis 1).

ELi väiksema töötajate arvuga sektorid võivad olla Euroopa majanduse jaoks väga olulised ja sageli pakuvad nad väga spetsiifilisi töötingimusi. Seega ei tohiks Euroopa tasandi valdkondliku sotsiaaldialoogi analüüsis käsitleda ainult

Joonis 1. Töötajate esindatus Euroopa valdkondliku sotsiaaldialoogi komiteedes (miljonites)

- 8 komitees esindatud töötajate arv
- Ülejäänud 35 komitees esindatud töötajate arv
- Komiteedes esindamata töötajate arv

Allikas: autori arvutused Eurofoundi korrespondentide võrgustiku andmete põhjal.

konkreetse sektoriga hõlmatud töötajate arvu, vaid ka selle mõju sektori töötingimustele.

Vastavalt NACE koodidele (Euroopa Liidu majanduse tegevusalade statistiline klassifikaator) on 10 vähemalt 500 000 töötajaga sektorit, millel ei ole veel oma Euroopa valdkondliku sotsiaaldialoogi komiteed. Need sektorid on järgmised:

- laondus ja veondust abistavad tegevusalad (NACE 52)²;
- kodumajapidamised majapidamispersonali tööandjana (NACE 97);
- juriidilised toimingud ja arvepidamine (NACE 69);
- organisatsioonide tegevus (NACE 94);
- rajatiste ehitus (NACE 42);
- büroohaldus, büroode ja muu äritegevuse abitegevused (NACE 82);
- jäätmekogumine, -töötlus ja -kõrvaldus; materjalide taaskasutusele võtmine (NACE 38);
- reklaamindus ja turu-uuringud (NACE 73);
- teadus- ja arendustegevus (NACE 72)³;
- reisibüroode ja reisikorraldajate tegevus, reserveerimine ning sellega seotud tegevus (NACE 79).

Lisaks ei ole Euroopa valdkondliku sotsiaaldialoogi komiteed veel asutatud kahes järgmises sektoris, kus kummaski on üle 450 000 töötaja:

- veekogumine, -töötlus ja -varustus (NACE 36);
- rentimine ja kasutusrent (NACE 77).

² Osa selle NACE koodiga hõlmatud sektori töötajaid võivad olla esindatud transpordisektori Euroopa valdkondliku sotsiaaldialoogi komitees.

³ Kõrghariduse küsimustega tegeleb Euroopa hariduslase valdkondliku sotsiaaldialoogi komitee.

¹ Selle sektori esindavusuuring tehakse 2020. aastal.

Esindavuse määramine

Konkreetselt sektori esindavusuuringu tegemiseks kirjeldatakse sektori ulatust ning uuritava sektori tööjõu ja ettevõtete põhiomadusi. Kõigepealt konsulteeritakse asjaomaste ELi tasandi osalejatega uuritavas sektoris, mis on kõige sagedamini määratletud asjakohaste NACE koodide abil.

Sageli ei vasta valdkonnad, milles riiklikud ametiühingud ja tööandjate organisatsioonid tegutsevad, täpselt NACE piiritlesele. Organisatsioonide ja kokkulepete sektoriga seotuse ulatus ja viis on erinev. Eurofound lähtub organisatsiooni sektoriga seotuse määramisel neljast aspektist.

- **Ühilduvus.** Organisatsiooni tegevusvaldkond või kollektiivlepingu kohaldamisala vastab täpselt sektori NACE määratlusele.
- **Osaline ühilduvus.** Organisatsiooni tegevusvaldkond või kollektiivlepingu kohaldamisala hõlmab ainult osa NACEs määratletud sektorist.
- **Kattuvus.** Organisatsiooni tegevusvaldkond või kollektiivlepingu kohaldamisala hõlmab kogu NACEs määratletud sektorit ja veel ühe või mitme muu sektori osi.
- **Osaline kattuvus.** Organisatsiooni tegevusvaldkond või kollektiivlepingu kohaldamisala hõlmab asjaomase NACEs määratletud sektori osa ja veel ühe või mitme muu sektori osi (Eurofound, 2015).

Nendel tingimustel võib sektori ulatus vastata asjaomaste organisatsioonide liikmesuse ulatusele (sageli tööandjate organisatsioonid); võib olla neist väiksem (kui organisatsioonid hõlmavad ka muid sektoreid – sageli ametiühingud) või neist suurem (kui mitu organisatsiooni hõlmavad igauks sektori eri osa).

Nagu selgub järgmisest punktist, on nende 43 sektori vahel, kus on moodustatud Euroopa valdkondliku sotsiaaldialogi komiteed, organisatsioonide esindavuses suuri erinevusi.

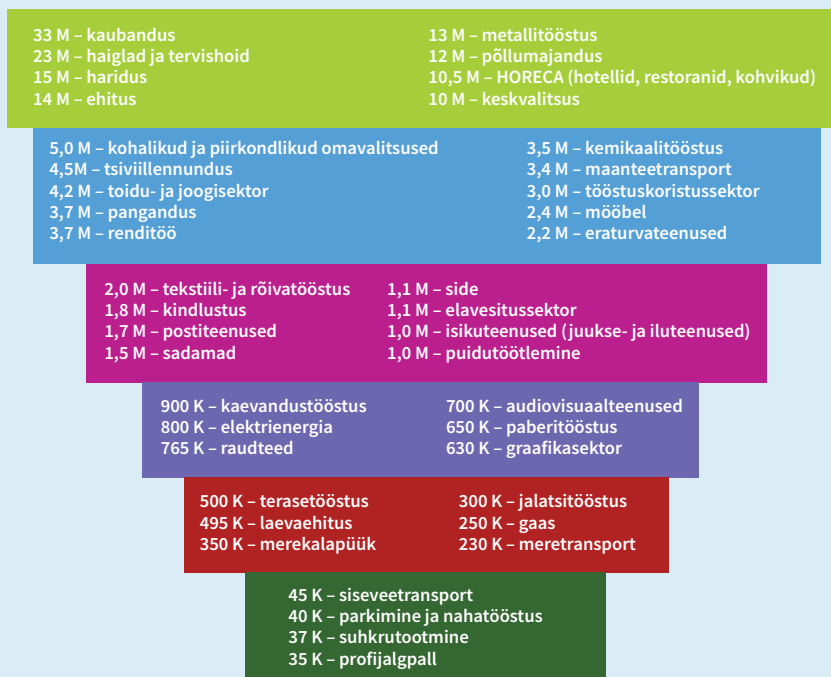
Töötajate ja sotsiaalpartnerite arv sektorite kaupa

Töötajad sektorite kaupa

Kaubandussektoris töötab suurim osa ELi tööjõust (33 miljonit töötajat), millele järgnevad sektorid, kus töötab vähemalt 10 miljonit inimest: haiglad ja tervishoid, haridus, ehitus, metallitööstus ja põllumajandus. Seevastu järgmistes sektorites töötab alla 50 000 inimese: siseveetransport, parkimine ja nahatööstus, suhkrutootmine ja profijalgball (joonis 2).

Mõnda sektorit, nagu isikuteenused (juukse- ja iluteenused) ning siseveetransport, iseloomustab väikeettevõtete rohkus. See-eest kaubandus-, eraturvateenuste ja tööstuskoristuse sektoris on nii väikesi kui ka suuri ettevõtteid. Skaala teises otsas on sellised sektorid nagu pangandus- ja sisesektor, kus domineerib mõni väga suur ettevõte.

Joonis 2. Töötajate arv sektorites, EL 28

Märkus: K – tuhat, M – miljon

Allikas: autori arvutused Eurofoundi korrespondentide võrgustiku andmete põhjal.

Peale selle varieerub ka töötajate arv. Mõnes sektoris, eelkõige terasetööstuses, pangandussektoris ja jalatsitööstuses, on tööjõud vähenenud, kuid teistes sektorites, nagu eraturvateenused ja tööstuskoristussektor, tööjõud suureneb.

Sektorid muutuvad ja arenevad aja jooksul tehnika arengu ja poliitikate tulemusel (näiteks ühtse turu liberaliseerimine). Seonduvad tööjõu ja ettevõtete muutused võivad mõjutada riiklike ja Euroopa sotsiaalpartnerite esindavust sektorites.

Sotsiaalpartnerid sektorites

Ametiühingute ja tööandjate organisatsioonide arv oleneb sektorist, samuti organisatsioonide keskmine arv liikmesriikides. Sektoritel, mis on laialt määratletud ja millel on allsektorid, on tõenäoliselt rohkem sotsiaalpartnereid kui sektoritel, mis on kitsalt määratletud ja väiksemad. Näiteks on audiovisuaalteenuste sektoris üle 150 ametiühingu ja 145 tööandjate organisatsiooni ning eraldi sotsiaalpartnerid eri kutsealade ja sektori osade jaoks. Samas on graafikasektoris ja isikuteenuste (juukse- ja iluteenused) sektoris sotsiaalpartnerite organisatsioonide vähe.

Enamikus sektorites on rohkem ametiühinguid kui tööandjate organisatsioone. Erandiks on ehitus, maanteetransport, toidu- ja joogisektor, kaubandus,

HORECA (hotellid, restoranid ja kohvikud) ning isikuteenused (juuksed ja iluteenused), kus on rohkem tööandjate organisatsioone kui ametiühinguid.

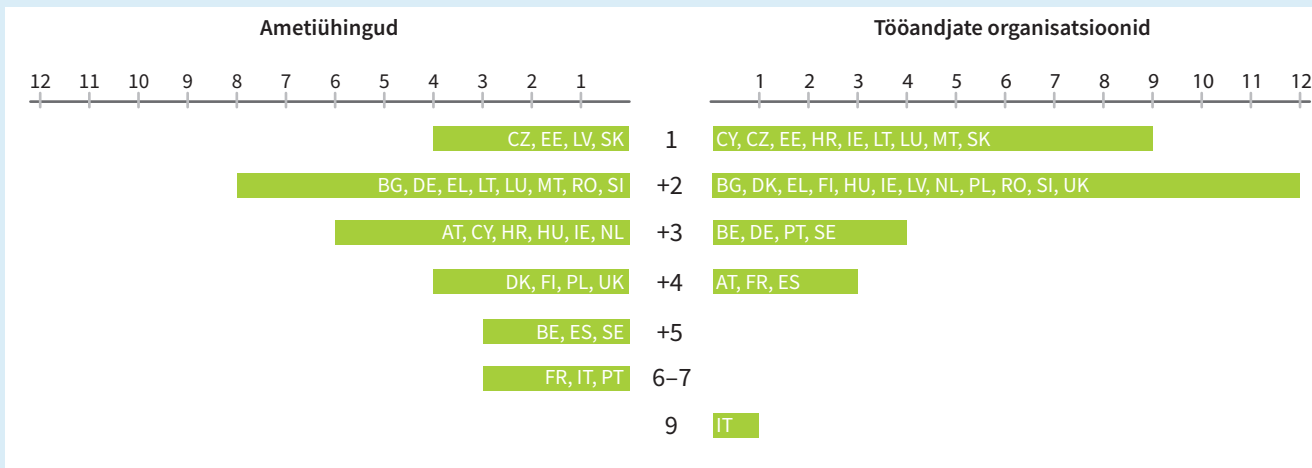
ELi tasandi tööandjate organisatsioone on viis korda rohkem kui ametiühinguid. Enamik ametiühinguid hõlmab mitut sektorit, kuus vähemalt kolme sektorit. Enamik tööandjate organisatsioone hõlmab ainult üht sektorit.

Sotsiaalpartnerid liikmesriikides

Keskmiselt on igas liikmesriigis igas sektoris kolm riiklikku ametiühingut ja kaks tööandjate organisatsiooni (joonis 3).

- Liikmesriigid, kus on kõige rohkem valdkondlikke ametiühinguid: Belgia, Hispaania, Itaalia, Portugal, Prantsusmaa ja Rootsi.
- Liikmesriigid, kus on keskmiselt vähem valdkondlikke ametiühinguid: Eesti, Läti, Slovakkia ja Tšehhi Vabariik (keskmiselt u 1,5).
- Liikmesriigid, kus on kõige rohkem valdkondlikke ametiühinguid sektori kohta: Austria, Hispaania, Itaalia ja Prantsusmaa.
- Liikmesriigid, kus tööandjate organisatsioonide arv sektori kohta on kõige väiksem: Eesti, Horvaatia, Iirimaa, Küpros, Leedu, Luksemburg, Malta, Slovakkia ja Tšehhi Vabariik.⁴

Joonis 3. Valdkondlike sotsiaalpartnerite keskmine arv liikmesriikides ja mitmekesisuse määr

Märkus: mitmekesisuse määr tähendab nende organisatsioonide arvu, mis on olemas samas esindamisvaldkonnas (töötajad või tööandjad).
Allikas: autori arvutused Eurofoundi korrespondentide võrgustiku andmete põhjal.

⁴ Esitatud arvutused põhinevad aastatel 2012–2018 avaldatud 28 esindavusuuringu andmetel.

Esindavus sektorites ja liikmesriikides

Sektoritesisene esindavus

Ülevaate saamiseks sotsiaalpartnerite organisatsioonide esindavusest sektorites ELi tasandil võrreldi 30 sektorit⁵ järgmiste näitajate alusel:

- riiklike valdkondlike ametiühingute arv ja esindatus Euroopa valdkondliku sotsiaaldialogi komiteedes (joonis 4),
- riiklike valdkondlike tööandjaorganisatsioonide arv ja esindatus Euroopa valdkondliku sotsiaaldialogi komiteedes (joonis 5).

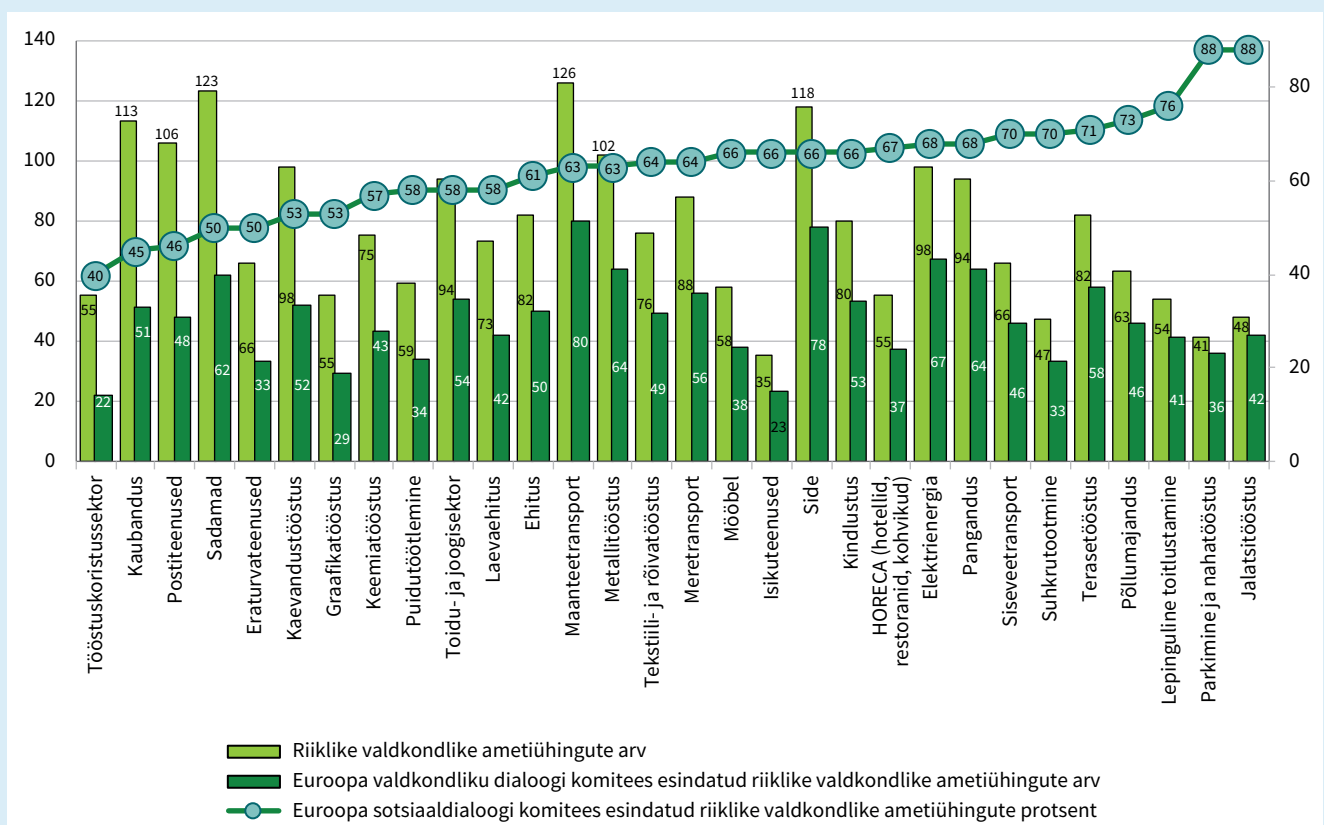
Analüüsitud 30 sektoris on 65% ametiühingutest ja 45% tööandjate organisatsioonidest esindatud Euroopa valdkondliku sotsiaaldialogi komiteedes. Nende keskmiste korral tuleb arvestada sektorite erinevusi.

Ametiühingud. Mõnes sektoris on üle 80% valdkondlikest ametiühingutest esindatud ELi tasandi ametiühingute kaudu, kes osalevad Euroopa valdkondliku sotsiaaldialogi komitee töös (näiteks jalatsitööstus ning parkimis- ja nahatööstus). Tööstuskoristus-, kaubandus- ja postiteenuste sektoris on asjaomases komitees neist esindatud veidi alla 50% (joonis 4).

Tööandjate organisatsioonid. Euroopa valdkondliku sotsiaaldialogi komiteedes on esindatud üle 75% maanteetranspordi ja kindlustussektori tööandjate organisatsioonidest. Toitlustus-, isikuteenuste (juukse- ja iluteenused) ning ehitussektori asjaomastes komiteedes on esindatud neist alla kolmandiku (joonis 5).

Kuigi nendes arvutustes arvestatakse kõiki riiklike valdkondlike ametiühinguid või tööandjate organisatsioone⁶ võrdselt, võib esineda erinevusi nende liikmesuses, nende korraldada oleva valdkondliku tööjõu osakaalus, nende osalemises kollektiivläbirääkimistel ja

Joonis 4. Riiklikud ametiühingud ja nende esindatus ELi tasandil 30 sektoris

Märkused: iga sektori andmed põhinevad Eurofoundi viimasel esindavusuuringul selle sektori kohta – vt

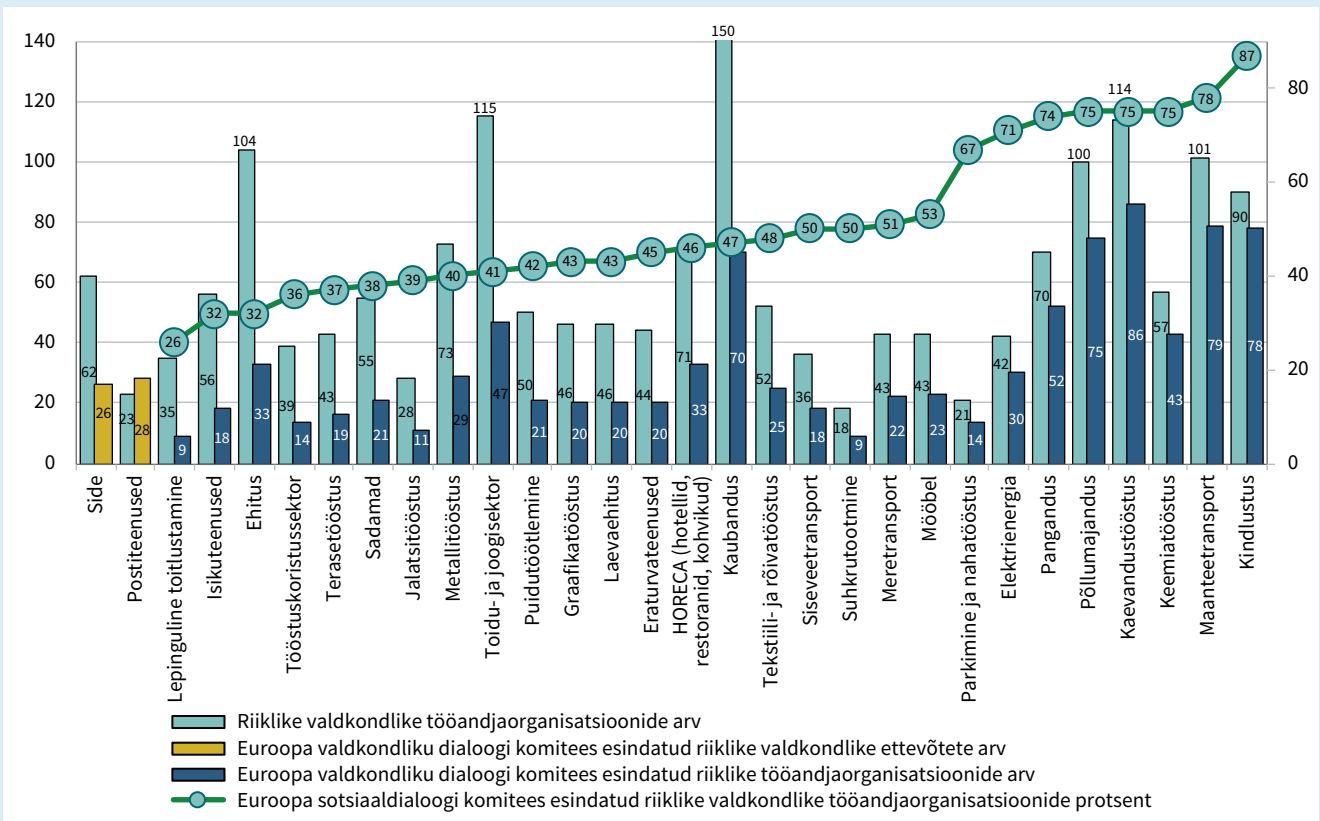
<http://eurofound.link/representativenessstudies>

Allikas: autori arvutused Eurofoundi korrespondentide võrgustiku andmete põhjal.

⁵ Üldiselt valiti selle analüüsi jaoks välja sektorid, kus on viimase kuue aasta jooksul tehtud esindavusuuringuid. Edasises analüüsis arvestatakse ka müüd sektoreid.

⁶ Tööandjate organisatsioonide hulka kuuluvad organisatsioonid, mille liikmed on sektorisse kuuluvad ettevõtjad, kes on kas kaasatud kollektiivläbirääkimistesse (määratakse sektori töötähtsused) või saavad legitimeeritud sotsiaalpartnerite organisatsioonidena oma liikmesuse kaudu Euroopa tööandjate organisatsioonides.

Joonis 5. Riiklikud töötajate organisatsioonid ja nende esindatus ELi tasandil 30 sektoris

Märkused: iga sektori andmed põhinevad Eurofoundi viimasel esindavusuuringul selle sektori kohta – vt

<http://eurofound.link/representativenessstudies>.

Allikas: autori arvutused Eurofoundi korrespondentide võrgustiku andmete põhjal.

sotsiaaldialoogis ning nende esindatuses riigis. Mõnel Euroopa sotsiaalpartnerite organisatsioonil on enamikus liikmesriikides mitu filiaali, kuid teistes liikmesriikides on õigusliku piirangu kohaselt ainult üks liikmesorganisatsioon riigi kohta.

Arvestades, et mõnes liikmesriigis puudub mõnes sektoris tegevus, ei saa neid riike nendes sektorites ELi tasandil esindada. Komisjoni 1998. aasta otsuses on sätestatud, et igas Euroopa valdkondliku sotsiaaldialoogi komitees peab olema esindatud „mitu“ liikmesriiki, kuigi miinimumarvu või osa ei sätestata. Kõikide sektorite jaoks kindla miinimumarvu määramine ei oleks soovitatav, sest merepiirita riikidel (nt Austria, Luksemburg ja Slovakkia) ei toimu teatud sektorites (nt merekalapüük või meretransport) majandustegevust. Peale selle on mõnes liikmesriigis Euroopa valdkondliku tööjõu osakaal suurem kui teistes.

Esindavus liikmesriigi tasandil

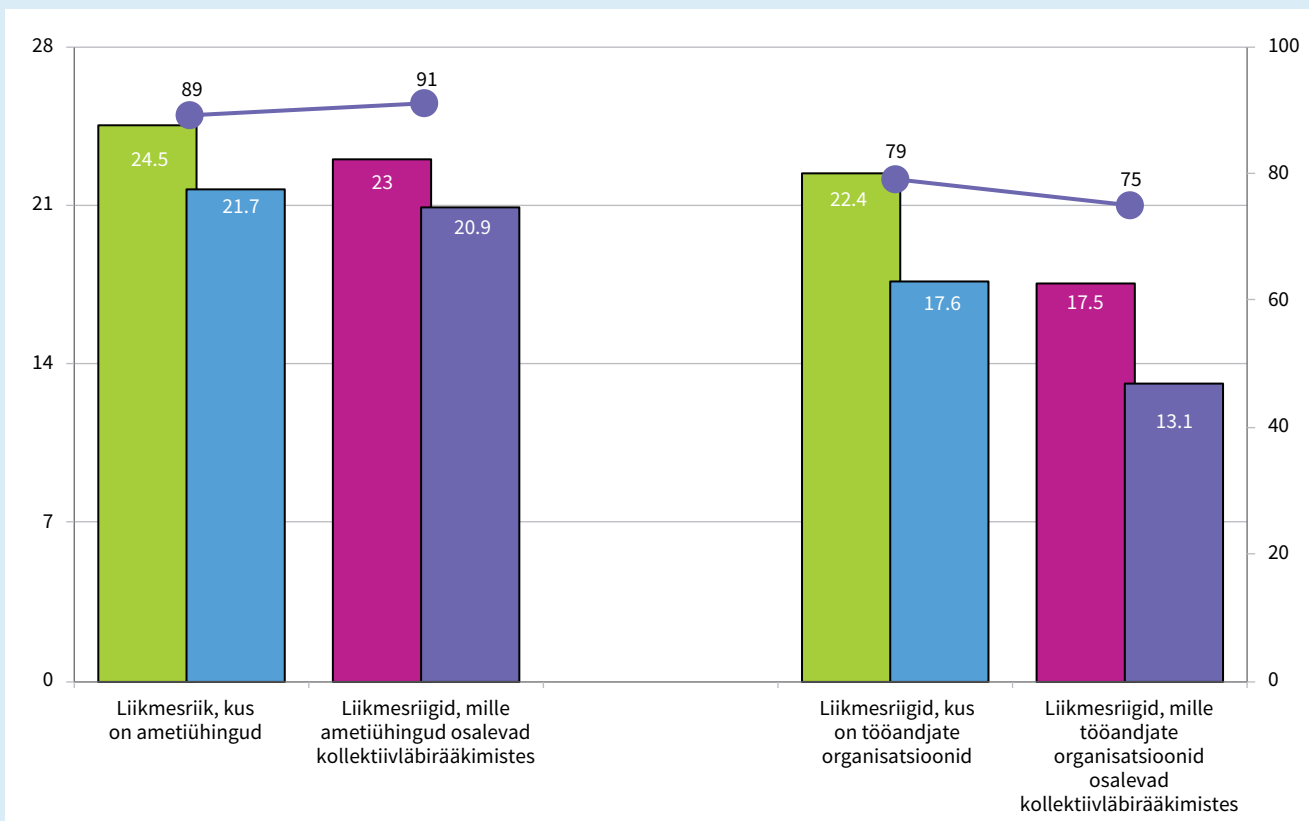
Joonisel 4 ja 5 on esitatud 30 sektori riigi tasandi ametiühingute ja tööandjate organisatsioonide absoluutarv ning ELi tasandil esindatud organisatsioonide arv ja osakaal.

Eurofoundi analüüs hõlmab ka üldist keskmist, mis kirjeldab üldist esindavust, ning lähtepunkti üksikute sektorite võrdlemiseks (joonis 6).

Ametiühingud. Igas käsitletud sektoris on keskmiselt 24,5 liikmesriigis loodud ametiühingud ja keskmiselt 21,7 liikmesriigi ametiühingud on esindatud ELi tasandil. Keskmiselt 23 liikmesriigis osalevad ametiühingud kollektiivlääbirääkimistes ja 20,9 liikmesriigis osalevad kollektiivlääbirääkimistes ELi tasandil esindatud ametiühingud. Protsendid 89% ja 91% tähendavad nende ELi liikmesriikide keskmist arvu, mille ametiühingud on esindatud ELi tasandil.

Tööandjate organisatsioonid. Igas vaadeldud sektoris on keskmiselt 22,4 liikmesriigis loodud tööandjate organisatsioonid ja keskmiselt 17,5 liikmesriigi tööandjate organisatsioonid on esindatud ELi tasandil. Keskmiselt 17,5 liikmesriigis osalevad tööandjate organisatsioonid

Joonis 6. Ametiühingute ja tööandjate organisatsioonide esindavus ELi liikmesriikides

Märkused: esindavuse keskmised põhinevad samadel sektoritel kui joonistel 4 ja 5. Roheline: nende liikmesriikide keskmine arv, kus on ametiühingud või tööandjate organisatsioonid. Sinine: nende liikmesriikide keskmine arv, mille ametiühingud või tööandjate organisatsioonid on esindatud ELi tasandil. Roosa: nende liikmesriikide keskmine arv, mille ametiühingud või tööandjate organisatsioonid osalevad kollektiivlääbirääkimistes. Lilla: nende liikmesriikide keskmine arv, mille kollektiivlääbirääkimistes osalevad tööandjate organisatsioonid on esindatud ELi tasandil.
Allikas: autori arvutused Eurofoundi korrespondentide võrgustiku andmete põhjal.

kollektiivlääbirääkimistes ja keskmiselt 13,1 liikmesriigis osalevad kollektiivlääbirääkimistes tööandjate organisatsioonid, mis on esindatud ELi tasandil. Protsendid 79% ja 75% tähendavad nende liikmesriikide keskmist arvu, mille tööandjate organisatsioonid on esindatud ELi tasandil.

Üldiselt on ELi liikmesriikide ametiühingute esindatus nende 30 sektori Euroopa valdkondliku sotsiaaldialogi komiteedes suurem kui tööandjate organisatsioonide esindatus. Nendest keskmistest näitajatest ei nähtu siiski sektorite erinevused.

Viited

Eurofoundi väljaanded on avaldatud aadressil www.eurofound.europa.eu

Eurofound (2015), *Studies on the representativeness of European sectoral social partner organisations: Methodology* („Euroopa valdkondlike sotsiaalpartnerite organisatsioonide esindavuse uuringud: metoodika“), Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg, avaldatud aadressil <http://eurofound.link/representativenessstudiesmethodology>.

Eurofound (2016), *The concept of representativeness at national, international and European level* („Esindavuse põhimõtte riigi, rahvusvahelisel ja Euroopa tasandil“), Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg, avaldatud aadressil <http://eurofound.link/ef1644>.

Eurofound (2019), *Representativeness studies* („Representatiivsuse uuringud“), veebileht aadressil <http://eurofound.link/representativenessstudies>.

Euroopa Komisjon (dateerimata), Valdkondlik sotsiaalne dialoog, veebileht aadressil <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=480&langId=et>, vaadatud 18. novembril 2019.

Lisateave

Teadusjuht: Peter Kerckhofs

information@eurofound.europa.eu

Euroopa Liidu
Väljaannete Talitus

ISBN 978-92-897-2021-2

doi:10.2806/030799